

Ходзицька В. В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
Проспект Перемоги 54/1, Київ, Україна,
e-mail: khodzytska.valentyna@kneu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0003-2734-763X

ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ В УКРАЇНІ: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ОБЛІК З УРАХУВАННЯМ ЧИННИКА ВІЙНИ

Khodzytska Valentyna

Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Associate professor of Department of accounting and consulting,
Kyiv National University of Economics named after Vadym Hetman
Kyiv, Ukraine
khodzytska.valentyna@kneu.edu.ua
ORCID: 0000-0003-2734-763X

ELECTRONIC MONEY IN UKRAINE: FEATURES AND ACCOUNTING WITH CONSIDERATION OF THE FACTOR OF WAR

Анотація. Розглянуто основні переваги використання користувачами електронних платежів та причин збільшення тенденцій до використання електронних грошей в умовах воєнного стану. Досліджено сутність поняття «електронних грошей» та сформульовано основні правові суперечності. Охарактеризовано основні обмеження в користуванні для фізичних та юридичних осіб, розглянуто механізм функціонування електронних грошей при здійсненні розрахунків. У той час коли фізичні особи отримали право використовувати електронні кошти для оплати товару та переказувати іншим користувачам, юридичні особи можуть використовувати такі кошти лише для здійснення оплати товарів і тільки в гривні. В результаті дослідження було виявлено можливість застосування системи блокчейн для глобальної цифровізації платіжної системи України, е-гривня може бути альтернативою платіжним карткам та електронним грошам. Оскільки розрахунки гарантуються Національним банком України — е-гривні буде забезпечена простотою використання, доступністю, безпечністю та швидкістю розрахунків. Сформульовано перелік банків, які можуть здійснювати випуск електронних грошей та перелік платіжних системи, через які користувачі можуть проводити фінансові операції. Проаналізовано можливість випуску е-гривні в подальшому, як способу ефективних розрахунків між користувачами. Проведено аналіз відображення електронних коштів на рахунках бухгалтерського обліку, виділено основні суперечності. Оцінено подальші перспективи та майбутні завдання у використанні електронних платежів і їх відображенні в обліку.

Ключові слова. Електронні гроші, платіжна система, е-гривня, платіжний інструмент, безконтактна оплати NFC, блокчейн.

Abstract. The main trends of electronic money development are investigated in the article, in particular the basic changes in the number of electronic wallets, the volume of transactions with electronic money in the conditions of martial law.

The main advantages of using electronic payments by users are highlighted and the reasons for increasing trends of using electronic money are listed. It is convenience thanks to simple functionality, ease of use on the Internet, reduction of cash in circulation, ensuring control of cash flows and creation of payment infrastructure. As a result of the concept of «electronic money» it is revealed that electronic money can be considered as a means of payment, but they cannot be equated to hryvnia. The main restrictions on electronic money payments for the month and calendar year are described. The article outlines the steps you need to take to replenish your electronic purse or withdraw funds. Identified 23 banks which can issue electronic money and payment systems was indicate that banks use: Mastercard, Visa, Space, Maxi, Globalmoney, Forpost, Alfa-money, Electrum, Xpay. Highlight a smart card or other media containing the chip, which allows people to make payments at POS terminals using NFC contactless payment technology. A Pilot Project for the Issue of E-Hryvnia Based on the Blockchain System is analyzed, provided that only the National Bank of Ukraine is the issuer of the e-Hryvnia.

In terms of accounting, the account 33 «Other means» is assigned to display electronic money, however in cases of purchase of goods by card, the account 37 «Settlements with different debtors» is used. The article deals with the disadvantages of displaying electronic money in these accounts. Further prospects and future challenges in using electronic payments and accounting is estimated.

Keywords. Electronic money, payment system, e-hryvnia, payment instrument, contactless payment NFC, blockchain.

JEL Classification: D79, M41.

Постановка проблеми. За останні роки спостерігається стрімкий розвиток цифрових грошей, випуск та обіг яких здійснюється з використанням різних технічних моделей. Але військова агресія значно вплинула на обіг грошових коштів. 16–20 січня 2023 року у Давосі на Всесвітньому економічному форумі Міністр цифрової трансформації Михайло Федоров повідомив про актуалізацію обігу електронних коштів та можливість отримання заробітної плати в Україні е-гривнями [1–3]. В Україні у 2023 році продовжує зростати використання електронних грошей, перевагами яких є використання коштів поза банківською системою. Одночасно Національний банк України продовжує вивчати можливість випуску власної валюти, е-гривні. З огляду на ці події виникає потреба у правильному розумінні сутності, особливостей функціонування та коректному обліковому відображенню електронних грошей з урахуванням впливу військового стану.

Аналіз літератури. Питаннями сутності, перспективами впровадження та особливостями облікового відображення займалися автори Горячун Т., Грінченко А.Ю., Ліпський Р. В., Мокієнко Т. В., Мороз В. П., Прийдак Т. Б, Радченко М.А., Сахаров П. О. Було виділено такі дискусійні питання, як облік електронних грошей, зокрема проблема відображення електронних грошей на рахунку 33 «Інші кошти», а також основну увагу приділено перспективам розвитку та правовому регулюванню.

Методологія. Основною метою даної статті є визначення особливостей функціонування, обліку та аналізу сучасного стану використання електронних грошей з урахуванням чинника війни.

Основні матеріали. За останні роки в Україні спостерігається постійний позитивний тренд застосування електронних грошей. За даними Національного банку України у першому півріччі 2023 року у порівнянні з попереднім періодом у 2022 року обсяг випущених електронних грошей зріс до 105,4 млн грн, що більше ніж удвічі, операцій з електронними грошима — до 8,9 млн шт., що більше на 60%, також кількість електронних гаманців зросла до 97,9 млн шт. [9].

У сьогоднішній день завдяки пластиковим карткам більшість українців отримує заробітну плату, субсидію, ВПО-допомогу та пенсійні виплати. Використовуючи особистий кабінет в Дії або на банківському інтернет ресурсі українці можуть здійснювати безліч фінансових операцій: купівля квитків, поповнення мобільного телефону, оплачувати закупівлі за допомогою Privat-24, додатку Ощад. Істотно зростання ринку електронних гаманців зумовлене значною кількістю переваг, у т.ч. зручність, анонімність, простий функціонал, безпечність [4–6].

Україна продовжує свій шлях інтеграції в міжнародне суспільство, ЄС, НАТО попри військову агресію, саме така політика зумовлює стрімкий перехід українців на використання електронних гаманців. Національний банк України продовжує рух економіки України до безготівкових розрахунків і сприяє розвитку електронної платіжної інфраструктури, оскільки основною метою такої підтримки є:

- створення цифрової безготівкової економіки, з метою аудиту грошових потоків, забезпечення безпечних, зручних, прозорих, безпечних і надійних розрахунків;
- вдосконалення платіжної інфраструктури, на основі інноваційних платіжних інструментів, яка б змогла забезпечити онлайн-взаєморозрахунки;
- трансформація до світової спільноти щодо зручності та безпечності обігу коштів.

Згідно із законом України Про платіжні системи та переказ коштів і України №2346-III електронні гроші (e-money) — це одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі, а їх випуск може здійснювати виключно банк [12].

Однак Листом Національного банку України № 25-112/6750 підтверджено, що «електронні гроші не можуть бути прирівняні до статусу грошової одиниці України, оскільки випускаються банками і мають обмеження у розповсюдженні і здійсненні операцій за ними серед обмеженого кола осіб» [5].

Ними можуть розраховуватися фізичні особи так і суб'єкти господарювання, тобто юридичні особи. В той час коли фізичні особи отримали право використовувати електронні кошти для оплати товару та переказувати іншим користувачам, юридичні особи можуть використовувати такі кошти лише для здійснення оплати товарів і тільки в гривні.

Для здійснення переказу коштів, потрібно придбати електронні гроші за реальною валютою. В результаті купівлі, певна сума коштів буде зараховуватися на електронний гаманець. Користувач може поповнювати електронний гаманець з платіжної картки, з банківського рахунку, через платіжні термінали або відділення банку. Торговці, які отримують «нереальні гроші», конвертують їх у реальною валюту і виводять кошти на банківські рахунки або у готівковий обіг.

Технології системи безконтактних розрахунків розвиваються з надзвичайною швидкістю. Користувачі можуть безпечно і швидко здійснювати розрахунки в торгових точках за допомогою — на POS-терміналах, що мають технологію безконтактної оплати — Android Pay, Apple Pay..

У результаті дослідження було виявлено можливість застосування системи блокчейн для глобальної цифровізації платіжної системи України, е-гривня може бути альтернативою платіжним карткам та електронним грошам. Оскільки розрахунки гарантуються Національним банком України — е-гривні буде забезпечена простотою використання, доступністю, безпечністю та швидкістю розрахунків. Однак через військові дії, види операцій та об'єм транзакцій, що були здійснені, не змогли надати можливість контролювати привабливість і бажання населення України щодо залученості до такого інструменту. Тому громадян українського суспільства, які будуть користуватися е-гривнею у разі ухвалення рішення про її впровадження в національному масштабі, визначити складно. Використання централізованої моделі констатує, що український Національний банк є єдиним емітентом е-гривні, а недержавні банківські учасники будуть здійснювати сервісний функціонал. Децентралізована модель передбачає делегування банкам і небанківським фінансовим установам право випуску е-гривні під суворим контролем.

Попри стрімкий розвиток інновацій відображення у фінансовому обліку все ще існують моменти, які потребують вдосконалення. Для облікового опрацювання спеціально призначено рахунок 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті», який фіксує операції з електронними грошима, що здійснюються недержавними агентами та користувачами, відповідно до нормативно-правових актів українського Національного банку та підходів щодо використання електронного обігу грошей, погоджених з Національним банком України.

Однак слід врахувати одну особливість: при оплаті картою ми не можемо використати субрахунок 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті» оскільки згідно Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій він не кореспондує з рахунками 2 класу та з 64 «Розрахунки за податками й платежами». Також ще одним моментом є те, що зазвичай на 33 рахунку «Інші кошти» обліковуються поштові марки, проїзні документи та кошти в дорозі, однак електронні кошти не можна охарактеризувати, як грошові документи.

У разі безпосереднього придбання товару картою з використанням електронних грошей застосовується субрахунок 371 «Розрахунки за виданими авансами», через неможливість кореспондування 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті» рахунку з рахунками 2 класу та 64 «Розрахунки за податками й платежами». Однак 371 «Розрахунки за виданими авансами» не є ідеа-

льним, для відображення електронних грошей, оскільки основне його призначення це облік дебіторської заборгованості, тоді як електронні гроші нею не є, адже банк не винен нам електронні гроші, він лише має зобов'язання щодо їх обміну на звичайні кошти на вимогу клієнта.

Також в Україні на даний час електронні гроші відображаються тільки в національній валюті. Однак у першу чергу розрахунки з використанням електронних платежів активно застосовують закордоном і частина електронної валюти, яка надходить від іноземних суб'єктів немає окремого субрахунку для її відображення. Тому для коректнішого відображення операцій з електронними грошима було б доцільно виділити окремий рахунок який би мав назву «Електронні гроші, номіновані в іноземній валюті».

А неврегульованість українського законодавства призводить до виникнення подвійності трактування поняття «електронні гроші». Адже з одного боку, вони є засобом платежу, які не можуть бути прирівняні до статусу національної грошової одиниці — гривні, а з іншого — вони є зобов'язанням емітента, яке виконується в готівковій чи безготівковій формі.

Головна проблема полягає у тому, що розуміти під електронними грошима: засоби платежу — такі, як готівкові чи безготівкові кошти, акредитиви, депозити тощо чи грошові зобов'язання, як, наприклад, право вимоги боргу.

Висновки. У результаті проведення аналізу сутності та особливостей функціонування електронних грошей, їх сучасного стану можна зробити висновки, що ринок електронних грошей продовжує розвиватися стрімко, не зважаючи на чинник війни. Основними причинами цифролізації є зручність використання та зменшення готівкових коштів в обігу. Основною перепорою залишається проблема правового регулювання електронних грошей, оскільки вона впливає на ведення обліку — суб'єкти господарювання вбачають подвійний сенс у визначенні, що впливає на формування інформації, яку отримують в результаті аналізу грошових коштів і дебіторської заборгованості. Все ще залишається питання підбору коректного рахунку для відображення та виділення окремого субрахунку для іноземних надходжень електронних грошей. Також протягом відновлення повоєнної України актуальним питанням є використання та облік нової е-гривні. Тому, основним завданням Національного банку України є чітке і однозначне визначення її правової природи та особливостей обігу в електронній системі.

Література

1. Верес І. Поняття та ознаки електронних грошей. Цивільне право і процес. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/8/4.pdf>
2. Глосарій банківської термінології: Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123302
3. Горячун Т. Сутність поняття «Електронні гроші». Міжнародні визначення та українське законодавство. Вісник Чернівцівського державного технологічного університету. URL: <https://economic-vistnic.stu.cn.ua/index.pl?task=arcls&id=1318>
4. Електронні гроші: Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=125412&cat_id=22918283

5. Лист Національного банку України «Щодо визначення окремих понять» від 07.06.2013 № 25-112/6750. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v6750500-13>
6. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999. № 291 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>
7. Мокієнко Т. В., Прийдак Т. Б., Ліпський Р. В. Електронні гроші: сутність, класифікація та облікове відображення: Електронне наукове видання «Ефективна економіка» від 03.06.2019 р. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2019/37.pdf
8. Національний банк продовжить вивчати можливість випуску власної цифрової валюти — е-гривні. Національний банк України: прес-реліз. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=96166822&cat_id=55838
9. Операції банків України з електронними грошима за I півріччя 2019 року. URL: <https://bank.gov.ua/files/operatsiyi-bankiv-ukrayini-z-elektronnimi-groshima-za-i-pivrichchya-2019-roku>
10. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 09.12.2011. № 1557/20295. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>
11. Положення про електронні гроші в Україні затверджене постановою Правління НБУ від 04.11.2010 р. № 481. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1121-13>
12. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 2001 р. №29. Дата оновлення 07.02.2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14/ed20190207#n281>
13. Радченко М.А. Особливості відображення електронних грошей в обліку. Науковий вісник Ужгородського університету. 2015. р. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4244/1/ОСОБЛИВОСТИ%20ВИДОБРАЖЕННЯ%20ЕЛЕКТРОННЫХ%20ГРОШЕЙ%20В%20ОБЛИКУ.pdf>
14. Сахаров П.О. Окремі аспекти обліку електронних грошей та особливості проведення їх аналізу та аудиту у банках. Мукачівський державний університет. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/205.pdf
15. Що таке електронні гроші та їх можливості? URL: <https://tvoigroshi.com.ua/uk/novosti/chto-takoe-elektronnnye-dengi-i-ih-vozmozhnosti>

References

1. Veres I. Poniattia ta oznaky elektronnykh hroshei. Tsyvilne pravo i protses. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/8/4.pdf>
2. Hlosarii bankivskoi terminolohii: Natsionalnyi bank Ukrainy. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=123302
3. Horiachun T. Sutnist poniattia «Elektronni hroshei». Mizhnarodni vyznachennia ta ukrainske zakonodavstvo. Visnyk Chernivivskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. URL: <https://economic-vistnic.stu.cn.ua/index.pl?task=arcls&id=1318>
4. Elektronni hroshei: Natsionalnyi bank Ukrainy. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=125412&cat_id=22918283
5. Lyst Natsyonalnoho banku Ukrainy «Shchodo vyznachennia okremykh poniat» vid 07.06.2013 № 25-112/6750. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v6750500-13>
6. Instruktsiia pro zastosuvannia Planu rakhunkiv bukhgalterskoho obliku aktyviv, kapitalu, zoboviazan i hospodarskykh operatsii pidpriemstv i orhanizatsii vid 30.11.1999. № 291 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>

7. Mokiienko T. V. , Pryidak T. B., Lipskyi R. V. Elektronni hroshi: sutnist, klasyfikatsiia ta oblikove vidobrazhennia: Elektronne naukove vydannia «Efektyvna ekonomika» vid 03.06.2019 r. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2019/37.pdf
8. Natsionalnyi bank prodovzhyt vyvchaty mozhlyvist vypusku vlasnoi tsyfrovoi valiuty — e-hryvni. Natsionalnyi bank Ukrainy: pres-reliz. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=96166822&cat_id=55838
9. Operatsii bankiv Ukrainy z elektronnyimi hroshyma za I pivrichchia 2019 roku. URL: <https://bank.gov.ua/files/operatsiyi-bankiv-ukrayini-z-elektronnimi-groshima-za-i-pivrichchya-2019-roku>
10. Plan rakhunkiv bukhgalterskoho obliku aktyviv, kapitalu, zoboviazan i hospodarskykh operatsii pidpriemstv i orhanizatsii vid 09.12.2011. № 1557/20295. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>
11. Polozhennia pro elektronni hroshi v Ukraini zatverdzhene postanovoiu Pravlinnia NBU vid 04.11.2010 r. № 481. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1121-13>.
12. Pro platizhni systemy ta perekaz koshtiv v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 2001 r. №29. Data onovlennia 07.02.2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14/ed20190207#n281>
13. Radchenko M.A. Osoblyvosti vidobrazhennia elektronnykh hroshei v obliku. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. 2015. r. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4244/1/OSOBLIVOSTI%20VIDOBRAZHENNIA%20ELEKTRONNYKH%20HROSHI%20V%20OBLIKU.pdf>
14. Sakharov P.O. Okremi aspekty obliku elektronnykh hroshei ta osoblyvosti provedennia yikh analizu ta audytu u bankakh. Mukachivskiy derzhavnyi universytet. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/205.pdf
15. Shcho take elektronni hroshi ta yikh mozhlyvosti? URL: <https://tvoigroshi.com.ua/uk/novosti/chto-takoe-elektronnye-dengi-i-ih-vozmozhnosti>